

نقد ادله قرآنی فروش در موضوع «بلورالیزم دینی»

سید حکیم حسینی

موسی ابراهیمی

سرشناسه: حسینی، سید حکیم - ابراهیمی موسی
عنوان و نام پدیدآور: نقد ادله قرآنی سروش در موضوع پلورالیزم دینی
موضوع: سروش، عبدالکریم، -۱۳۲۴- دیدگاه درباره کثرت گرایی مذهبی
موضوع: سروش، عبدالکریم، -۱۳۲۴- نقد و تفسیر
مشخصات نشر: ادریس ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری: ۱۷۰ ارقعی
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۷۵۹-۷۹-۰۰
شماره کتاب شناسی: ۵۰۵۲۳۸۱

انتشارات ادریس

تهران، صندوق پستی: ۱۱۴-۱۷۱۸۵، تلفن: ۶۶۹۶۱۰۴۴

نقد ادله قرآنی سروش در موضوع پلورالیزم دینی

سید حکیم حسینی

موسی ابراهیمی

لیتوگرافی سبز • چاپخانه تک • صحافی تک

نوبت چاپ نخست: ۱۳۹۶ • شمارگان ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان • شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۷۵۹-۷۹-۰۰

حق چاپ: ، نشر ادریس

فہرست مطالب

۹..... مقدمه

۱۳..... فصل اول

۱۴-۱-۱..... ردگی نامه عبدالکریم سروش

۱۴-۱-۱-۱..... تحولات

۱۵-۱-۲-۱..... آثار

۳۰-۲-۱..... پلورالیزم

۳۰-۱-۲-۱..... پلورالیزم

۳۵-۳-۲-۱..... زادگاه مسلمان و سیر تاریخی آن

۴۰-۳-۱..... ادله های متعارض با پلورالیزم

۴۰-۱-۳-۱..... آیات متعارض با پلورالیزم

۴۰-۱-۱-۳-۱..... آیاتی که با پلورالیزم، تعارض مستقیم دارند

۴۲-۲-۱-۳-۱..... آیاتی که غیر مستقیم با پلورالیزم متعارض اند

۴۲-۱-۲-۱-۳-۱..... آیات نکوهش یهود و نصارا

۵۹-۲-۲-۱-۳-۱..... آیاتی که حضرت پیامبر(ص) را، پیامبر نبی مسمی می‌داند

۶۵-۳-۲-۱-۳-۱..... آیاتی که اسلام را دین برگزیده خداوند معرفی می‌کند

۷۵-۲-۳-۱..... روایات متعارض با پلورالیزم

۷۷-۳-۳-۱..... رد پلورالیزم از منظر واقعیت تاریخی

۷۹-۴-۱..... پلورالیزم معرفت

۸۰-۵-۱..... پلورالیزم نجات

۸۱-۶-۱..... مقدمه ای در تفسیر قرآن کریم

۸۱-۱-۶-۱..... عوامل نیاز مندی به تفسیر

۸۴	۱-۶-۲- روش های تفسیر قرآن کریم.....
۸۵	۱-۶-۳- تقسیم بندی روش های تفسیر.....
۸۶	۱-۶-۴- منابع تفسیر.....
۸۶	۱-۷- مقدمه ای در رابطه اسلام و تجدد.....
۹۱	فصل دوم.....
۹۲	ادله قرآنی پلورالیزم دینی از نظر عبدالکریم سروش و نقد آنها.....
۹۳	نقد ادله اول.....
۱۰۲	ادله دوم: معنای هدایت را باید فراخ تر گرفت.....
۱۰۳	نقد ادله دوم.....
۱۰۵	ادله سوم: استفاده از لفظ «کثیر» بجای «اکثر» در آیه قرآن.....
۱۰۵	نقد ادله سوم.....
۱۰۹	ادله چهارم: آیهی که در آنها، اکثریت مورد نکوهش قرار گرفته ..
۱۱۰	نقد ادله چهارم.....
۱۱۸	ادله پنجم: کسی که به دنبال هدایت مردم است.....
۱۱۸	نقد ادله پنجم.....
۱۲۲	ادله ششم: اولاً: مقوله هدایت از حقیقت تام، متمایز است.....
۱۲۲	نقد ادله ششم.....
۱۲۶	ادله هفتم: شیوه هدایت گری خداوند چنین است.....
۱۲۷	نقد ادله هفتم.....
۱۳۴	ادله هشتم: هیچ یک از ادیان حق خالص نیستند.....
۱۳۵	نقد ادله هشتم.....
۱۳۹	ادله نهم: تعدد دیانت ورزی ها یا علت دارد یا دلیل، که ..
۱۴۰	نقد ادله نهم.....
۱۴۱	ادله دهم: تشیع و تسنن دو پاسخ بوده اند به دعوت پیامبر ..
۱۴۱	نقد ادله دهم.....

- ادله یازدهم: بر طبق تفکر کثرت گرایی..... ۱۴۳
- نقد ادله یازدهم..... ۱۴۳
- ادله دوازدهم: قبول کثرت گرایی عین اعتراف به شکست ... ۱۴۹
- نقد ادله دوازدهم..... ۱۴۹
- ادله سیزدهم: : خدا بر هر کسی به گونه ای خاص... ۱۵۴
- نقد ادله سیزدهم..... ۱۵۵
- ادله چهاردهم: بیشتر دینداران، دینداریشان علت دارد نه دلیل!..... ۱۵۹
- نقد ادله چهاردهم..... ۱۵۹
- پیشنهادهای ۱۶۰
- ۲-۳- برخورد با مشایخ و جوانمردانه..... ۱۶۰
- ۲-۴- به کارگیری بحال «حسن» در بحث های علمی ... ۱۶۲
- منابع و مأخذ..... ۱۶۷

از زمانی که تمدن اسلامی با تجدد غربی آشنا شده است، با مسائل جدیدی مواجهه گردیده است. از جمله این مسائل که در حوزه کلام جدید قرار می گیرد؛ مسأله پلورالیزم دینی است. پلورالیزم دینی، مرکب است از دو کلمه «پلورالیزم» و «دینی» که مفهوم دومی تا حدی روشن است، و پلورال نیز به عنوان اسم، و صفت به کار می رود. و به معنای «جمع و کثرت» است در حقیقت واژه یاد شده حاکی از «کثرت» و «تعدد» است. (سجانی، ۶۷)، پلورالیزم دینی می گوید: ادیان گوناگون حتی اگر پاسخ ها و واکنش هایی گوناگون نسبت به به واقعیت الوهی باشند، همه آنها می توانند مایه رستگاری رهایی یا کمال نفس پیروان خود شوند. در هندوئیسم تصریح شده است: «رای نیل به رهایی یا رستگاری راه های بسیاری وجود دارد. البته معیاری برای سنجش و ارزیابی مدعیات ادیان وجود دارد، اما به گفته جان هیک این معیارها هنگامی پدید می آیند که سنت های دینی، در طول سالیان دراز، متون مقدس، نظام های فکری عظیم، دیدگاههایی نو درباره تجربه انسانی، و زندگی معنوی مقدس به وجود آورده باشند. (پترسون، ۴۰۶) عبدالکریم سروش یکی از نوپردازانی است که از طرفداران نظریه «پلورالیزم دینی» است، وی در این زمینه کتابها و مقالاتی نیز منتشر کرده است. ایشان در کتاب «صراط های مستقیم» با ارائه ادله مختلف کلامی و نیز با استناد به آیات قرآن کریم، در پی مستند ساختن نظرات خود به آیات الهی بر آمده اند. سروش برای اثبات نظر خود به این آیات از قرآن کریم استدلال کرده است: «وَلَقَدْ دَرَأْنَا لَهُمْ كَثِيرًا مِّنْ

الْجِنُّ وَالْإِنْسِي لَكُمْ قُلُوبٌ...» (اعراف/۱۷۹)، «وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ» (یوسف/۱۰۶) و نیز با ارائه تفسیری خاص از آیه (مائده/۱۰۳) و آیه (مائده/۴۳) و برخی آیات دیگر استناد نموده اند. در این تحقیق سعی شده است که روش استدلال به آیات و چگونگی تفسیر آنها مورد نقد و بررسی قرار گیرد به عنوان نمونه موارد ذیل از کتاب صراط های مستقیم نقاد و نقد می گردد.

الف) مولف از آیه «تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَ رَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ...» (بقره/۲۵۳) اینگونه برداشت کرده اند: «می توانم بگویم که خدا بر هر کسی به گونه ای تجلی کرده است و هر کسی هم تجلی حق را به گونه ای تفسیر کرده است» (سروش/۱۸)؛ بنابر این اولین کسی که بذر پلورالیزم را در جهان کاشف از خداوند بود که پیامبران مختلف فرستاد. بر هر کدام ظهوری کرد و هر یک از این جامعه ای مبعوث و مأمور کرد و بر ذهن و زبان هر کدام تفسیری نهاد چنین بود که کوره پلورالیزم گرم شد. اما پیامبران، قلّه های تجربه و تفسیر دین (سماز/۱۸)؛ در حالی که اکثر مفسران از این آیه، تفسیری غیر از این ارائه کرد اند، آنها معتقد اند همه پیامبران مبلغ یک دین بوده اند. آیه شریفه «إِنَّ الْآيَةَ بِيَدِ اللَّهِ الْإِسْلَامُ...» (آل عمران/۱۹)؛ بیان می کند که دین واحد بوده و تمام انبیاء مبلغ دین اسلام بوده اند و آنچه در باره اختلاف بین ادیان مشاهده می شود در واقع اختلاف شرایع و مناسک می باشد، نه اختلاف در دین و به این دلیل لفظ «دین» در قرآن کریم به صورت جمع استعمال نشده است (طباطبایی، ج ۳/۱۲۰). و این بیان هر چند به طوری که در قرآن حکایت

شده در شرایع رسولان و انبیاء او از نظر مقدار و کیفیت مختلف است، لیکن در عین حال از نظر حقیقت چیزی به جز همان امر واحد نیست، اختلافی که در شریعت ها وجود دارد، از نظر کمال و نقص است، نه اینکه اختلاف ذاتی و تضاد و تنافی اساسی بین آنها باشد، و معنای جامعی که در همه آنها هست عبارت است از تسلیم شدن به خدا در انجام شرایعش، و اطاعت او در آنچه که در هر عصری با زبان پیامبرش از بندگان می خواهد. (همان)؛ آنچه ملاحظه می شود، تفسیری که توسط دکتر سروش ارائه گردید است با آیه ۱۹ سوره آل عمران تضاد و تنافی دارد. و اگر ایشان از روش تفسیر «قرآن، قرآن» استفاده می نمود دچار این اشتباه نمی شد.

ب) در برخی موارد دکتر سروش در تفسیر آیات، قواعد صحیح عربی را نادیده گرفته و در پی آن به نتایج نادرست رسیده است، ایشان با استناد به آیاتی که کلمه صراط را نکره استعمال کرده اند، معتقد است که نکره دلالت بر تعدد می کند پس صراط های مستقیم ظاهر آیات قرآن هماهنگ است، در نقد این سخن می توان چنین گفت: اگر صراط مستقیم در قرآن به صورت نکره نمی تواند دلالتی بر وجود صراط های مستقیم داشته باشد، چرا که صراط مستقیم در موارد متعددی در قرآن کریم به صورت معرفه به کار رفته است به عنوان مثال، در سوره حمد آیه ۷ و سوره صافات آیه ۱۱۸ و سوره اعراف آیه ۱۶؛ در آیه اخیر شیطان تحدیدی را به این صورت مطرح می کند: که بندگان تو را از همان صراط مستقیم خاص تو، بیرون می برم که لازمه اش این است که خروج از همین صراط خاص

الهی، گمراهی و ذلالت است. (نیکزاد/۸۴)؛ مثال های دیگری نیز وجود دارد که ایشان در تفسیر آیات از روش صحیح تفسیر منحرف شده و در برخی از موارد تأویل های غیر متعارف انجام داده، به نوعی که در تفسیر عرفانی و رمزی نیز افراط نموده است. بنابراین پس لازم است تا این آیات با تفسیری صحیح تبیین شوند تا موجب لغزش اندیشه و افکار آدمی نشوند.

عبدالکریم سروش در کتاب خود از دیدگاه های متعدد و متنوعی بحث نموده است؛ هم وارد بحث های کلامی و فلسفی شده و هم به آیات و احادیث استناد نموده است؛ که از لحاظ کلامی نقد های زیادی به آراء و نظرات وی صورت گرفته است؛ مانند: «نقد پلورالیزم دینی» ربانی گلپایگانی، «صلوات مسکین» عباس نیکزاد و «کلام جدید با رویکرد اسلامی» خسروپناه؛ وای نه بحث کیفیت استدلال نویسنده به آیات قرآن، مطالب چندانی ارائه نشده است؛ بلکه سعی نویسنده در این بر این است که به نظرات عبدالکریم سروش در مورد آیات دال بر پلورالیزم دینی پرداخته و به نظرات عقلی و فلسفی وی، به طور مستقیم ورود نخواهیم کرد. روش کتابت این پایان نامه بصورت تحقیق کتابخانه ای، که با جمع آوری فیش های مختلف و و ترتیب بندی آنها و قید نظرات و نقد های شخصی نگارنده، صورت گرفته است.